

KURIKULUM

Kurikulum

Z Wikipedie, otevřené encyklopedie

Kurikulum je prostředkem realizace hlavního vzdělávacího úkolu moderní školy. Ve vyspělých zemích světa se stalo ohniskem vzdělávacích reforem v 90. letech 20. století, jejichž cílem je zvyšování kvality vzdělávacího standardu.

Kurikulum je považováno za prostředek celoživotního vzdělávání člověka.

Škola tak přestává být jen „učicí“ organizací, stává se součástí života člověka a kromě poskytování znalostí a dovedností formuje také jeho životní postoje a názory.

Kurikulum zahrnuje:

- vztahy učitelů a žáků
- potřeby učitelů, žáků a dalších subjektů participujících na procesu vzdělávání
- způsoby organizace vzdělávání

Kurikulum se dělí na:

- doporučené (základní koncepční dokument)
- předepsané (závazný oficiální dokument)
- realizované (to, co učitel skutečně učí ve třídě)
- podpůrné (veškeré náležitosti podporující předepsané kurikulum, např. učebnice, časové dotace apod.)
- hodnocené (kurikulum převedené do hodnotící podoby, např. formou testů)
- osvojené (to, co si žáci skutečně osvojili)

- × V souvislosti s proměnou filosofie vzdělávání, tvorbou nových legislativních i pedagogických dokumentů se u nás začínají objevovat nové pojmy a kategorie, které postupně nacházejí pevné místo v současné pedagogické terminologii. Jedním z nich je například pojem kurikulum, který byl do 80. let minulého století v zemích střední a východní Evropy téměř neznámý. V éře socialismu se v prostředí škol používal výhradně termín „program výchovnévzdělávací práce“, který celkem podrobně definoval úkoly pro učitele i žáky. Jednalo se o oficiální a normativní kurikulární dokument.
- × **Jak lze pojem kurikulum chápat?**
- × **Kurikulum** (z anglického curriculum) je pojem, který se začal objevovat od 60. let 20. století v zahraniční pedagogice, zejména v anglické terminologii (USA – F. Bobbit, 1918, W. Charters, 1923). Běžným se stal až v souvislosti s tzv. kurikulárním hnutím, ale dnes se v mezinárodně orientované pedagogice považuje za termín nezastupitelný. Slovo pochází z latinského currere (běžet) a v podobě curriculum je jeho původní význam běh, oběh, ale také závodní dráha nebo závodní vozík. Nejznámější je spojení curriculum vitae (životopis), ale také se tento termín používá v dalších oborech (např. ve významu „oběh peněz“ ve finančnictví). Jeho původní latinská podoba curriculum i přepis na kurikulum však v našem školském prostředí příliš nezdomácněl, více se vžil a je užíván termín vzdělávací program.
- × Pedagogický slovník (2001) rozlišuje 3 základní významy tohoto pojmu:
- × Vzdělávací program, projekt, plán.
- × Průběh studia a jeho obsah.
- × Obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení.
- × Walterová (1994) používá pro obecnou charakteristiku pojmu takové vymezení, kdy kurikulum zahrnuje komplex problémů vztahujících se k vyřešení otázek:
- × PROČ (smysl, hodnoty, funkce a cíle vzdělávání)
- × KOHO (které subjekty vzdělávání)
- × V ČEM (jakým obsahem)
- × JAK (vzdělávací strategií) VZDĚLÁVAT?
- × KDY (časový faktor)
- × ZA JAKÝCH PODMÍNEK (v jakém vzdělávacím prostředí)
- × S JAKÝMI EFEKTY (s jakými očekávanými výsledky)
- ×

- ✘
 - ✘ Opravilová (1998) uvádí, že „*vyjdeme-li z těchto významů, můžeme soudit, že vyjadřuje pohyb určitým směrem, po určité cestě k určitému cíli. V pedagogickém smyslu pak kurikulum můžeme chápat obdobně jako pohyb, který doprovází vývoj dítěte.*“
-

- ✘ Bečvářová (2003) vymezuje kurikulum v předškolním vzdělávacím prostředí jako:
 - ✘ vzdělávací program – vymezení směru, délky a cíle cesty,
 - ✘ obsahovou náplň – kudy cesta povede s možností zastavení, zrychlení, zpomalení,
 - ✘ dosažený výsledek – celkový osobnostní rozvoj dítěte.

✘ **Jaké jsou podoby a formy kurikula?**

- ✘ V současnosti se nejčastěji rozlišují tyto podoby a formy kurikula:
 - ✘ zamýšlené (plánované),
 - ✘ realizované ve školním prostředí,
 - ✘ žáky osvojené.
- ✘ Nebo:
 - ✘ doporučené – dokument, který řeší základní koncepční otázky kurikula,
 - ✘ předepsané – oficiální dokument, který je závazný pro určité typy škol nebo pro celý vzdělávací systém,
 - ✘ realizované – to, co učitel skutečně realizuje ve třídě,
 - ✘ podpůrné – učebnice, časové dotace, zaměstnanci školy, vzdělávání učitelů, vybavení školy, které podporuje realizaci předepsaného kurikula,
 - ✘ hodnocené – převedené do podoby testů, zkoušek a dalších nástrojů měření,
 - ✘ osvojené – to, co se žáci skutečně naučí.
- ✘ Nebo:

- × Formální kurikulum, které zahrnuje komplexní projekt cílů, obsahu, prostředků a organizace vzdělávání. Realizaci projektovaného kurikula ve vzdělávacím procesu (ve výuce) a způsoby kontroly a výsledků vzdělávacího procesu (výuky).
- × Neformální kurikulum, které zahrnuje aktivity a zkušenosti vztahující se ke škole (mimoškolní a mimotřídní aktivity organizované školou – například exkurze, výlety, soutěže, zájmové činnosti), domácí studium, úkoly a přípravu žáků na vyučování.
- × Skryté kurikulum, které postihuje další souvislosti života školy, jež nejsou obvykle explicitně vyjádřeny v programech a jsou obtížně postižitelné: etos a klima školy, vzdělávací hodnoty, vztahy mezi učiteli a žáky, vztahy mezi školou a dalšími zdroji vzdělávání, způsoby diferenciací žáků, pravidla chování ve třídě, sociální struktura třídy, charakter školního prostředí, implicitní obsah učebnic a učitelova výkladu apod.
- × Přestože v definování tohoto pojmu existuje značná nejednotnost, z výše uvedeného je zřejmé, že lze termín kurikulum chápat **komplexně, to znamená, že zahrnuje proces, prostředí i prostředky, jimiž se dosahuje stanoveného cíle** (Walterová 1994).
- × **Kurikulum tedy znamená v širším smyslu program, projekt či plán záměrného vzdělávacího působení přinášející odpovědi na otázky „proč, koho, v čem, jak, za jakých podmínek a s jakými očekávanými výsledky vzdělávat“; v užším smyslu je chápán jako obsahová náplň (osnova, učivo), popř. jako dosažený výsledek vzdělávacího působení (zkušenost, kterou dítě během realizace určitého kurikula získá).**
- ×
- × Kurikulární dokument – pedagogický dokument; program, projekt či plán záměrného vzdělávacího působení stanovující cíle, obsah, podmínky a očekávané výsledky vzdělávání. Kurikulum může být formulováno na úrovni státní, školní apod. Kurikulum na úrovni státní je u nás formulováno v podobě

× **KURIKULUM**

- × 3 významy pojmu
- × vzdělávací program, plán
- × průběh studia a jeho obsah
- × obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujícím, její plánování a hodnocení

× **KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY**

- × = pedagogický dokument, který vymezuje především koncepci, cíle a vzdělávací obsah dané etapy vzdělávání a vzniká na dvojí úrovni. Státní úroveň tvoří rámcové vzdělávací programy (RVP). Školní úroveň tvoří školní vzdělávací program (ŠVP).
- × 2 úrovně
- × **Státní úroveň** – Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha MŠMT 2001) a rámcové vzdělávací programy), které vydává MŠMT pro předškolní, základní, gymnaziální a odborné vzdělávání
- × **Školní úroveň** – školní vzdělávací programy
- ×
- × **Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha MŠMT 2001)**
- × dokument obecného charakteru
- × pro 6 států – Polsko, Rakousko, Maďarsko, Bulharsko, Slovensko a Českou republiku
- ×
- × **Rámcový vzdělávací program (RVP)**
- × = kurikulární dokument státní úrovně, který normativně stanoví obecný rámec pro jednotlivé etapy vzdělávání a je závazný pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Vydává ho MŠMT.

- ✘ **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)**
- ✘ = kurikulární dokument státní úrovně, který normativně stanoví obecný rámec základního vzdělávání a na nějž navazuje RVP pro gymnaziální vzdělávání. Vymezuje zejména konkrétní cíle základního vzdělávání, klíčové kompetence, vzdělávací obsah a jeho organizační uspořádání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů (ŠVP).

- ✘ **Povinnost vzdělávat podle vlastního školního vzdělávacího programu nastala** pro všechny školy realizující základní vzdělávání **od školního roku 2007/2008**, a to minimálně v 1. a v 6. ročníku.
- ✘ Byl vytvořen manuál k tvorbě školních vzdělávacích programů (ŠVP). Obsahuje rozpracované zásady pro tvorbu ŠVP, metodické poznámky k pojetí jednotlivých oblastí a oborů vzdělávání a praktické ukázky možného zpracování částí ŠVP.
- ✘ Ve spolupráci s MŠMT existuje model vzdělávání ředitelů a učitelů zaměřený na problematiku tvorby ŠVP.
- ✘ Na vybraných pilotních školách probíhalo ve školním roce 2003-4 ověřování některých nových prvků výuky podle zpracovaných ŠVP.
- ✘ 16 základních pilotních škol ověřovalo od září 2004 své ŠVP v rámci projektu Pilot
- ✘ Ověřování probíhalo na pilotních školách do června 2006. Projekt umožnil realizovat dvoustupňové kurikulum v plném rozsahu (tj. včetně navýšení hodinové dotace na ICT a cizí jazyky) a tento proces vyhodnotit. Zkušenosti a výsledky z realizace projektu byly využity při zavádění dvoustupňového kurikula do všeobecné praxe a umožnily předejít mnohým možným rizikům, která bez pilotáže mohla plošné všeobecné zavádění vzdělávacích programů provázet. Zásadní význam měly výstupy projektu pro nepilotní školy, které podle rámcových vzdělávacích programů vytvářely vlastní ŠVP a kterým byla tímto způsobem poskytnuta plošná metodická podpora při realizaci ŠVP na škole

-
- × **Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání (RVP GV)**
 - × = kurikulární dokument státní úrovně, který normativně stanoví obecný rámec vzdělávání ve čtyřletém vzdělávacím programu a na vyšším stupni gymnázií. Vymezuje zejména konkrétní cíle gymnaziálního vzdělávání, klíčové kompetence, vzdělávací obsah a jeho organizační uspořádání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů (ŠVP).
 - × Novinky RVP GV do vzdělávání na gymnáziu ve vzdělávacím obsahu:
 - × Žáci si mají osvojit nadpředmětové, univerzálně použitelné **klíčové kompetence**, které jsou důležité pro jejich budoucí uplatnění a rozvoj osobnosti.
 - × Vzdělávací obsah je rozčleněn do **vzdělávacích oblastí a oborů**. Tento přístup zdůrazňuje mezioborové přesahy vzdělávacích oborů a může být inspirací při integraci jejich obsahů.
 - × Kromě **učiva** definuje RVP GV také **očekávané výstupy**, které stanovují úroveň vědomostí a dovedností, ke kterým by měli žáci na konci studia dospět, a které mají činnostní povahu.

× **Harmonogram prací na RVP GV:**

- × Úprava RVP GV a schválení dokumentu na MŠMT pro pilotáž tvorby ŠVP podle RVP GV: do června 2004

- × Vytvoření vzorku pilotních škol: červen 2004
- × Pilotáž tvorby ŠVP podle RVP GV: září 2004 – březen 2006
- × Ověřování tvorby ŠVP podle RVP GV na pilotním vzorku gymnázií.
- × V průběhu měsíce května sestavil VÚP v Praze ve spolupráci s Radou AŘG pilotní vzorek škol, který tvoří 16 gymnázií. Každý kraj je zastoupen jednou školou, s výjimkou Prahy a Jihomoravského kraje, ze kterých byla zařazena dvě gymnázia. V pilotním vzorku škol byly zastoupeny všechny typy gymnázií.
- × Cíle pilotního ověřování tvorby ŠVP:
 - × • Ověřit, zda lze podle RVP GV vytvořit kvalitní ŠVP
 - × • Vytvořit metodiku tvorby ŠVP (tzv. Manuál)
 - × • Dopracovat RVP GV
- × Cílem pilotního ověřování tvorby ŠVP bylo vytvořit první školní vzdělávací programy a na základě zkušeností pilotních škol vytvořit metodickou příručku v podobě manuálu, který ostatním školám sloužil jako pomůcka při tvorbě ŠVP. Pilotní školy se také významně podílely na konečném dopracování RVP GV.
- × Vyhodnocení tvorby ŠVP: červen 2006
- × Konečná úprava RVP GV: srpen 2006
- × Připomínkové řízení k upravené verzi RVP GV: září - listopad 2006
- × Předložení závěrečné verze RVP GV ke schválení: březen 2007
- × Školení učitelů (nepilotních gymnázií) – „Od RVP k ŠVP“: od září 2005

×

- × **Školní vzdělávací program (ŠVP)**
- × = kurikulární dokument školní úrovně, který prezentuje podobu vzdělávání na konkrétní škole a její profilaci. Je zpracováván na základě příslušného rámcového vzdělávacího programu (RVP), jehož požadavky se řídí, a uskutečňuje se podle něj vzdělávání na konkrétní škole. Je povinnou součástí dokumentace školy a musí být přístupný veřejnosti. Je vydáván ředitelem.
- × Pedagogický dokument, který je vytvářen každou školou a který nahradil všechny učební dokumenty pro gymnázia.
- × ŠVP vytváří všichni učitelé školy, jeho garantem je ředitel školy, který odpovídá za kvalitu a úroveň jeho realizace.
- × ŠVP prezentuje vlastní zaměření školy, škola v něm může zohlednit zájmy a potřeby žáků.
- × **Struktura ŠVP**
- × Identifikační údaje (název vzdělávacího programu, studijní forma vzdělávání apod.)
- × Charakteristika ŠVP (profilace školy, profil absolventa, organizační formy výuky apod.)
- × Učební plán – vlastní učební plán školy vytvořený na základě rámcového učebního plánu
- × Učební osnovy – vyučovací předměty, rozpracování očekávaných výstupů, výběr učiva
- × Hodnocení žáků a autoevaluace školy

× Učební osnovy

- × = distribuce vzdělávacího obsahu rámcového vzdělávacího programu do školního vzdělávacího programu. Části vzdělávacího obsahu (= očekávané výstupy a učivo) jsou ve školním vzdělávacím programu dále rozpracovány v rámci vyučovacích předmětů a rozděleny do ročníků.

× **Učební plán**

- × = obsahuje výčet vyučovacích předmětů, jejich týdenní hodinovou dotaci, celkové počty hodin v jednotlivých ročnících a poznámky

× **Vzdělávací obsah**

- × RVP GV stanovuje pouze základní úroveň vzdělávacího obsahu závaznou pro všechny absolventy gymnázií, který škola může dále rozšiřovat.
- × RVP GV nabízí jen jednu z možných strukturací vzdělávacího obsahu, kterou si škola může při dodržení určitých podmínek různým způsobem modifikovat (integrace dílčích témat, tematických celků a okruhů, integrace celých vzdělávacích oborů).
- × Vzdělávací obsah je pojat jako **propojený celek očekávaných výstupů a učiva**.

× **Učivo**

- × = závazný věcný obsah učení , jehož prostřednictvím žák dosáhne očekávaných výstupů.
- × je strukturováno do jednotlivých tematických okruhů, tematických celků, popřípadě do jednotlivých témat a je pro školu závazné
- × ŠVP jej dále specifikuje (upřesňuje) tak, aby žáci na základě učiva dospěli k očekávaným výstupům

× **Očekávané výstupy**

- × = závazné a ověřitelné výsledky, které stanovují, k jakým vědomostem, dovednostem a případně postojům a hodnotám mají žáci v určité etapě vzdělávání prostřednictvím učiva dospět. Očekávané výstupy mají činnostní povahu a jsou součástí vzdělávacího obsahu určité etapy vzdělávání.
- × závazné a zároveň ověřitelné výsledky vzdělávání
- × vyjadřují stupeň osvojení učiva, tzn. jakými žáadoucými vědomostmi, dovednostmi, případně postoji a hodnotami má žák po absolvování gymnázia disponovat – *žák uvede, popíše, vysvětlí, porovná, posoudí, zhodnotí...*
- × škola očekávané výstupy „rozfázuje“ do jednotlivých ročníků ve svém ŠVP tak, aby zajistila, že žák na konci studia těchto očekávaných výstupů dosáhne

× **Klíčové kompetence**

- × soubor předpokládaných **vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot**, které by žák měl získat v průběhu gymnaziálního vzdělávání
- × tyto vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty navazují na úroveň, kterou si má žák osvojit v průběhu základního vzdělávání
- × rozvoj klíčových kompetencí žáků by měla podporovat celá koncepce vzdělávání na dané škole, např. strukturací vzdělávacího obsahu, podporou vhodných metod a forem výuky apod.

-
- ✘ V etapě gymnaziálního vzdělávání jsou za klíčové považovány tyto kompetence:
 - ✘ kompetence k učení
 - ✘ kompetence k řešení problémů
 - ✘ kompetence komunikativní
 - ✘ kompetence sociální a personální
 - ✘ kompetence občanské

× UČEBNÍ PLÁN

- × Normativní pedagogický dokument, konkretizující obsah vzdělávání a jeho organizační rámec na určitém stupni/typu školy. Vymezuje soubor vyučovacích předmětů, časové dotace a zařazení do ročníků. Ředitel může upravit hodinovou dotaci v rozsahu 10% ve struktuře a uspořádání předmětů.

×

× UČEBNÍ OSNOVY

- × Normativní pedagogický dokument stanovující cíle, vymezující obsah, rozsah, posloupnost a distribuci učiva vyučovacích předmětů do jednotlivých ročníků a časových úseků vyučování. Popisuje základní metody, organizační formy a postupy. Je vypracováván pro jednotlivé předměty a je určen jako program vyučování učiteli.

×

× STANDARD VZDĚLÁVÁNÍ

- × Konkrétně vymezené, obligatorní požadavky, které musí splnit žáci v určitých ročnících nebo stupních škol. Požadavky jsou formulovány jako vědomosti, dovednosti, postoje, hodnoty, ve vztahu k plánovanému obsahu vzdělávání ve vyučovacích předmětech. Obsahují souhrn vzdělávacích cílů, rámcový obsah vzdělávání a kompetence, které by si žáci měli osvojit.

× Důležité www stránky:

× www.e-gram.cz

× www.msmt.cz

× www.vuppraha.cz

×

× Použitá literatura:

× Skalková J.: Obecná didaktika. Praha: ISV 1999. 292 s.

× Průcha J. a kol.: Pedagogický slovník. Praha: Portál 2003. 322 s.

×

× Další doporučená literatura:

× Kalhous Z., Obst O.: Školní didaktika. Praha: Portál 2002. 448 s.

× Průcha J.: Učitel. Současné poznatky o profesi. Praha: Portál 2002. 154 s.

× Švec V. a kol.: Praktikum didaktických dovedností. Brno: MU 2004. 90 s.